

PASIVNE KONSTRUKCIJE U PRAVNIM TEKSTOVIMA NA ENGLESKOM I NJIHOVI PREVODNI EKVIVALENTI U SRPSKOM JEZIKU*

SAŽETAK

Prednost pasivnih konstrukcija u odnosu na aktivne u pravnim tekstovima očitava se prvenstveno u potrebi da agens bude obezličan, a da se težište stavi na radnju ili ono što je obuhvaćeno tom radnjom. Na taj način se mogu neutralisati sve informacije o vršiocu radnje koje bi u aktivnoj rečenici morale biti iskazane. Cilj ovog rada je da se istraži da li se i na koji način pasivne konstrukcije iz pravnog teksta na engleskom, kao izvornog teksta, realizuju u srpskom prevodu, kao ciljnom tekstu. Koristeći relativno mali korpus sačinjen od pravnog teksta na engleskom i njegovog zvaničnog prevoda na srpski, ispitaćemo učestalost pasiva u izvornom tekstu na engleskom i odrediti koje se gramatičke strukture javljaju kao prevodni ekvivalenti engleskih pasivnih konstrukcija u okviru specifičnog funkcionalnog stila kakav je administrativno-pravni. Ispitaćemo na koji način izvorni tekst na engleskom jeziku utiče na izbor struktura u ciljnom tekstu na srpskom, kao i da li se može primetiti određena sistematičnost u njihovom pojavljivanju.

KLJUČNE REČI: prevodni ekvivalenti, pasiv, administrativni stil, engleski, srpski.

1. Uvod

Gotovo da ne postoji profesija koja se tako snažno oslanja na jezik kao što je to slučaj sa pravom. Od svakodnevne komunikacije sa klijentima preko sastavljanja različitih pravnih dokumenata, pisanja zakona i ostalih normi do saopštavanja presuda, oduvek je postojala potreba za jasnim, preciznim i razumljivim jezičkim izrazom u pravnoj struci. Pasivne konstrukcije postaju jedno od omiljenih jezičkih sredstava u procesu izražavanja pravnih normi jer se njihovim korišćenjem u tekstu

---

* Ovaj rad nastao je u sklopu ispitnih obaveza iz predmeta Kontrastivna proučavanja jezika na doktorskim studijama Jezika i književnosti, na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, pod mentorstvom prof. dr Dušanke Zvekić-Dušanović.

pažnja čitalaca skreće sa agensa na pacijensa ili na samu radnju, što može biti vrlo korisno u situacijama kada je vršilac radnje očigledan ili nepoznat. S druge strane, preteranom upotrebom pasiva u pravnim tekstovima, čitalac stiče utisak da su misli sastavljača nejasne, a cilj mutan. Stoga se u tekstovima ove vrste pasiv smatra dobrim slugom, a lošim gospodarom. Cilj ovog rada je da istražimo da li se primeri pasivnih konstrukcija iz pravnog teksta na engleskom jeziku preslikavaju i u srpskom prevodu ovog teksta. Drugim rečima, pokušaćemo da odgovorimo na pitanje da li strukture iz izvornog teksta na engleskom jeziku utiču na tip pasivne konstrukcije u ciljnom tekstu, odnosno kakvi sve mogu biti srpski prevodni ekvivalenti za pasivne oblike iz engleskog teksta. Takođe, proverićemo i da li tekst prevoda na srpskom jeziku sadrži primere pasivnih konstrukcija tamo gde u izvornom tekstu nisu realizovani.

1.1. Pasiv u srpskom jeziku

O pasivu se u srpskom jeziku tradicionalno govorilo isključivo kroz prizmu morfologije, odnosno glagolske paradigme, pa je njegovo sintaksičko ispoljavanje ostajalo nedovoljno istraženo.¹ Kako navodi Tanasić (2014: 11), dugo se smatralo da pasiv nije u duhu našeg jezika te da je njegova upotreba dosta ograničena, pa čak i nepoželjna. Međutim, istraživanje o pasivu u književnom jeziku Srba u 19. veku, koje je sprovedla Bjelaković (2008), svedoči o neprihvatljivosti ovih tvrdnji.

Kako bismo mogli detaljnije da govorimo o problematici pasiva, neophodno je prvo da ga definišemo. Opisujući pasiv kao vrstu glagolske dijateze koja se javlja kao opozicija aktivu u okviru kategorije prelaznih glagola², Ksenija Milošević (1972: 65) daje osnovne karakteristike pasivnih konstrukcija, koje je Tanasić (2014: 11-12) sumirao u sledećem obliku:

„1) Poziciju subjekta rečenice zauzima pacijens. Ta osobina može se predstaviti simbolički: S = Pc. U aktivnoj formi rečenice pacijens zauzima sintaksičku poziciju pravog objekta. 2)

¹ O pasivu u srpskom jeziku iz perspektive mahom književnog i publicističkog funkcionalnog stila, napisano je više značajnih radova u proteklih deset godina (Bjelaković i Marković 2010; Tanasić 2012, 2014; Bacić 2017), dok je svega nekoliko radova posvećeno pasivnim konstrukcijama i opravdanosti njihove upotrebe na korpusu sastavljenom od pravnih tekstova (Bulatović 2013; Manojlović 2015).

² Nemaju baš svi prelazni glagol mogućnost pasivizacije jer nemaju svi sposobnost građenja participa pasiva, odnosno trpnog glagolskog prideva. Kako navode Mrazović i Vukadinović (2009: 110): „izuzetak čine glagoli semantičkog polja posedovanja, kao što su: *imati, posedovati, pripadati*, pa i glagoli duhovnog posedovanja: *poznovati, saznavati, znati* i dr. Na primer: Ivana ima novu haljinu, ali ne i *Nova haljina je imana (od Ivane).”

Agens ne može zauzimati sintaksičku poziciju subjekta, dakle $Ag \neq S$. U pasivnoj rečenici nije obavezno iskazivanje agensa, ali on obavezno učestvuje u situaciji koja se predstavlja pasivnom dijatezom. 3) Pasivna konstrukcija karakteriše se komponentom dinamičnosti (D), tj. vršenje radnje je aktuelno u momentu o kome referiše pasivna rečenica.”

Navešćemo i primere koji ilustruju pomenute karakteristike:

aktiv: *Klijent je potpisao ugovor.* S = Ag

pasiv: *Ugovor je potpisan (od strane klijenta).* S = Pc

Pasiv, dakle, predstavlja mehanizam deagentivnosti kojim se objekat iz aktivne rečenice, odnosno pacijens, dovodi u poziciju nosioca rečenične informacije, dok vršilac radnje može i ne mora biti iskazan. Na osnovu konstrukcija kojima se iskazuje pasivno značenje, u srpskom jeziku postoji podela na *participski pasiv* i *refleksivni, tj. se pasiv*.³ Piper i Klajn (2013: 184) nude nešto drugačija terminološka rešenja, te umesto participskog pasiva koriste termin *privedski pasiv*, dok za refleksivni pasiv upotrebljavaju izraz *zamenički pasiv*.

Konstrukcije sa participskim pasivom su sačinjene od odgovarajućeg oblika glagola *biti*, *bivati* i *jesam* i pasivnog participa, odnosno trpnog glagolskog prideva, npr.: *Novac će biti uplaćen. Uhvaćeni su u laži. Svako ko pogreši, biva kažnjen.* Subjekat u ovim rečenicama predstavlja pojam koji obuhvata radnja, tj. pacijensa radnje, dok se agens, odnosno vršilac radnje vrlo često ne iskazuje. Ako postoji potreba za iskazivanjem agensa, onda se to čini agentivnom odredbom *od (strane)* + imenička jedinica u genitivu (Stanojčić i Popović 2002: 253). Iskazivanje agensa na ovaj način, naročito ako je institucionalnog karaktera, češće se javlja u administrativnom stilu (Piper et al. 2005: 625).

Za razliku od participskog pasiva, refleksivni, odnosno *se pasiv*, ne dozvoljava izricanje agensa predložkom konstrukcijom *od (strane)* + *genitiv*, a nastaje udruživanjem partikule *se* i aktivnog oblika glagola: *Kuća se gradi. Igračke su se kupovale u velikom broju. Rupe na putevima se saniraju.* Najčešće se koristi u 3. licu jednine i množine, dok je subjekat, kojim je iskazan pacijens, u nominativu. Ako rečenica u aktivu sadrži imenicu kojom se označava sredstvo kojim se vrši neka

---

³ Mrazović i Vukadinović (2009: 164) u ovu podelu ubrajaju još i *neutralni pasiv* u impersonalnoj upotrebi koji se javlja kod neprelaznih glagola ako se radnja koju oni iskazuju odnosi na ljude, npr: *Ovde se spava.* ili *U vojsci se rano leže.*

radnja, tada se u obe vrste pasivnih konstrukcija pomenuta imenica javlja u instrumentalu (Mrazović i Vukadinović 2009: 166):

*Ja perem sudove **sunderom**. > Sudovi se peru **sunderom**.*

*Ona je dovezla dete **biciklom**. > Dete je dovezeno **biciklom**.*

Zajednička karakteristika participskog i refleksivnog pasiva je homonimičnost, tačnije ni jedna ni druga konstrukcija nisu rezervisane samo za izražavanje pasivnog značenja. Kako navodi Tanasić (2014: 222–225), kod participskog pasiva, odnosno pasiva sa trpnim pridevom, homonimičnost se ogleda u dvojakoj prirodi samog trpnog prideva, koji ima glagolsku i pridevsku komponentu, te se rečenica interpretira u zavisnosti od toga koja komponenta je u prvom planu, a koja je potisnuta. Ako je potisnuta pridevska komponenta trpnog prideva, imaćemo slučaj rečenica sa glagolom u obliku pasiva. Ako je pak potisnuta glagolska komponenta trpnog prideva, tada je reč o pridevu u sastavu imenskog predikata. Kod refleksivnog pasiva, homonimija nastaje kada ne možemo da odredimo da li je *se* deo refleksivnog glagola u predikatu ili se radi o prelaznom glagolu gde je *se* pokazatelj pasivne dijateze. Dakle, problematika kod pasivnih konstrukcija u srpskom jeziku prvenstveno se tiče teškoća u njihovoj identifikaciji u homonimičnim konstrukcijama, ali se jednim od najsigurnijih pokazatelja pasivne dijateze u oba slučaja smatra sintaksička pozicija agensa jer pasiv ne dozvoljava iskazivanje vršioca radnje u poziciji subjekta (Tanasić 2014: 225).

1.2. Pasiv u engleskom jeziku

Pasiv je u anglističkoj literaturi podrobno opisan iz više različitih uglova⁴, kako morfološkog i sintaksičkog tako i iz semantičkog i pragmatičkog (Bacić 2017: 164). Kverk i dr. (Quirk et al. 1985: 159) ističu značaj kategorije glagolskog stanja navodeći da se ona ne tiče samo glagola, već i ostalih rečeničnih konstituenata. Ova tvrdnja se odnosi na sintaksičko-semantička pomeranja koja se odvijaju u procesu nastajanja pasivne rečenice: objekat aktivne rečenice postaje pasivni subjekat, dok se subjekat aktivne rečenice pomera iza glagola i postaje pasivni agens označen predlogom *by* (Palmer 1988: 77): *A little boy played the piano. > The piano was played by a little boy.*

⁴ Veoma iscrpan pregled različitih pristupa u analizi pasivnih konstrukcija može se naći u Bjelaković 2005: 103–117.

Kao i kod pasiva u srpskom jeziku, i u engleskom je tranzitivnost glagola ključna za pasivizaciju i isto tako postoje određeni izuzeci od ovog pravila (npr. glagol *resemble*: *John resembles his father.* > **His father is resembled by John*).⁵ Kverk i dr. (Quirk et al. 1985: 162-167) navode primere u kojima, i pored ispunjenog uslova o tranzitivnosti glagola, ne postoji podudarnost između aktivne i pasivne rečenice i klasifikuju ove izuzetke prema tome da li se oni tiču glagola, objekta, agensa, značenja ili frekventnosti upotrebe.

Osnovna i najočiglednija podela pasiva u engleskom jeziku je ona koja je zasnovana na prisustvu agensa budući da se, baš kao i u srpskom jeziku, vršilac radnje može i ne mora sintaksički iskazati u pasivnoj rečenici. S tim u vezi, Bajber i dr. (Biber et al. 2005: 166) navode da pasivne konstrukcije u engleskom jeziku možemo podeliti na kratke i duge. *Kratki pasivi* su oni kod kojih agens nije sintaksički naveden (npr. *The meeting was adjourned.*), dok *duge pasive* odlikuje prisustvo agensa iskazanog predložkom frazom (npr. *The proposal was approved by the board of directors.*).

Zbog homonimične prirode konstrukcije *be + prošli particip*, kojom se gradi pasiv u engleskom jeziku, nastaje „kontinuum ‘pravih’ pasivnih konstrukcija i drugih povezanih oblika koji nemaju aktivne parnjake i razlikuju se u stepenu pasivizacije i deagentivnosti, tzv. pasivni gradijent” (Bacić 2017:165). Klasifikacija ovih struktura, koju su ponudili Kverk i dr. (Quirk et al. 1985: 167-171), počinje od *centralnih* ili *pravih pasiva* kao tipičnih pasivnih konstrukcija, koji se mogu transformisati u svoje aktivne parnjake: *This house was built by my parents.* = *My parents built this house.*

Sledeći na pasivnom gradijentu su *polupasivi* (eng. *semi-passives*), odnosno konstrukcije *be + prošli particip* koje se mogu ponašati i kao glagoli i kao pridevi. Glagolska interpretacija je moguća jer imaju svoje aktivne ekvivalente: *I was shocked by her behaviour.* = *Her behaviour shocked me.* Pridevska komponenta ovih struktura se iskazuje kroz mogućnost ulaska u vezu koordinacije sa drugim pridevima, modifikovanja participa rečima kao što su *quite, rather, more* i sl., kao i zamene pomoćnog glagola *be* kopulama kao što su *feel* i *seem*⁶: *He is concerned by their failure.* > *He is concerned and embarrassed by their failure.* > *He is very concerned by their failure.* > *He seems concerned by their failure.*

---

⁵ Za kompletnu listu izuzetaka videti Palmer 1988: 79–81.

⁶ Palmer (1988: 88) primećuje da polupasivi sadrže participe čije se značenje uglavnom vezuje za razna emocionalna stanja.

Pseudopasivi (eng. *pseudo-passives*) su konstrukcije koje su na pasivnom gradijentu najudaljenije od centralnih ili pravih pasiva. Baš kao i polupasivi, i ove konstrukcije imaju izraženu pridevsku komponentu, ali za razliku od polupasiva, pseudopasivi nemaju svoje aktivne parnjake niti mogućnost da iskažu agensa. Pseudopasivi, dakle, zadovoljavaju jedino uslove koji se tiču forme pasivnih konstrukcija: *The problem is complicated. *The problem is complicated by Mary. *Mary complicated the problem.* Komponenta dinamičnosti kod pseudopasiva nije prisutna te je jedino moguće statično, odnosno adjektivno tumačenje ove konstrukcije. Prema Hadlstonu i Pulamu (Huddleston & Pullum 2002: 1436), ovakve konstrukcije se ne mogu smatrati pasivima jer im nedostaje neophodna glagolska komponenta, a jedini pasivni element koji sadrže zapravo funkcioniše kao imenski deo kopulativnog predikata.

2. Struktura i analiza korpusa

Korpus iz kojeg smo crpili primere za analizu pasivnih konstrukcija u pravnom diskursu sačinjen je iz teksta *Konvencije Ujedinjenih nacija protiv korupcije* iz 2003. godine na engleskom jeziku (eng. *United Nations Convention against Corruption*) i njegovog zvaničnog prevoda na srpski. Cilj ovog rada je da se istraži da li se i na koji način pasivne konstrukcije iz teksta Konvencije na engleskom, kao izvornog teksta, realizuju u srpskom prevodu, kao ciljnom tekstu. Pokušaćemo da odgovorimo na pitanje koje se gramatičke strukture javljaju kao prevodni ekvivalenti engleskih pasivnih konstrukcija u okviru specifičnog funkcionalnog stila kakav je administrativno-pravni, odnosno na koji način izvorni tekst na engleskom jeziku utiče na izbor struktura u ciljnom tekstu na srpskom.

Specifičnost korpusa ogleda se u činjenici da su primeri za analizu preuzeti iz teksta koji pripada diplomatskom podstilu⁷ u okviru administrativnog funkcionalnog stila. Osnovna vrsta teksta koja se sreće u administrativnom stilu je dokument, koji karakterišu standardizacija i unifikacija. Kako navodi Tošović (2002: 229): „Standardizacija podrazumijeva primjenu jedinstvenih normi prilikom sastavljanja dokumenata, a unifikacija jednoobraznu izradu sa maksimalnim brojem zajedničkih elemenata.” Pored standardizacije i unifikacije, jedno od glavnih obeležja

---

⁷ Diplomatski podstil podrazumeva jezik međunarodnih ugovora, konvencija, nota, memoranduma, akreditiva i dr. Tekstovi pisani ovim stilom imaju izraženu obaveznost i visok stepen unifikacije (Tošović 2002: 233).

administrativnog stila je i velika obezličenost, što potvrđuje i mnogo veći broj glagola u pasivu nego u aktivu u tekstovima ovog stila (Klikovac 2008: 256). Prednost pasivnih konstrukcija u odnosu na aktivne u pravnim tekstovima očitava se prvenstveno u potrebi da agens bude obezličen, a da se težište stavi na radnju ili ono što je obuhvaćeno tom radnjom. Na taj način se mogu neutralisati sve informacije o vršiocu radnje koje bi u aktivnoj rečenici morale biti iskazane. Pozivajući se na više sličnih klasifikacija u stranoj literaturi, Bulatović (2013: 100), pored navedene funkcije naglašavanja same radnje, ističe još dve situacije u kojima je opravdano koristiti pasiv u pravnim tekstovima – kada se želi postići bolja kohezija teksta (odnos teme i reme) i kada se želi uvesti duži deo rečenice (subjekat, objekat, itd.).

Izbor korpusa iz kojeg ćemo crpiti primere za analizu je zasnovan na vrsti i veličini pravnog teksta. Izabrali smo *Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv korupcije* koja, budući da spada u međunarodne sporazume, ima izražen preskriptivni karakter zbog kojeg je poželjno, a ponekad i neophodno, u fokus staviti pacijensa, a samu radnju deagentizovati. Frekventnost pasiva je, kako tvrdi Savova (2012: 111), u slučaju tekstova ove vrste žanrovski predodređena. Kada je reč o veličini teksta, tekstovi Konvencije na engleskom i srpskom broje ukupno nešto više od 35.000 reči (izvorni tekst sadrži 18.571 reč, a ciljani 16.628 reči). Koristeći ovaj skromni korpus, ispitaćemo učestalost pasiva u pravnom tekstu na engleskom i odrediti koje se konstrukcije javljaju kao njihovi prevodni ekvivalenti u tekstu na srpskom, kao i da li se može primetiti određena sistematičnost u njihovom pojavljivanju.

Prvi korak u analizi je bio da subjektivnom tehnikom u izvornom tekstu na engleskom jeziku pronademo i izdvojimo sve primere pasivnih konstrukcija kako bismo potom na istom mestu u tekstu na srpskom potražili i obeležili oblike kojima su pasivne konstrukcije iz engleskog teksta prevedene. Zatim smo ponovo obradili tekst prevoda na srpskom da bismo ustanovili da li se u njemu javljaju primeri pasiva kao prevodni ekvivalenti nekih drugih gramatičkih struktura iz izvornog teksta. Izdvojeni primeri pasiva su potom pobrojani, razvrstani i analizirani prema njihovim semantičko-sintaksičkim karakteristikama. Ukupno je obrađeno 545 primera pasivnih konstrukcija, i to 228 u engleskom i 317 u srpskom.

2.1. Učestalost pasivnih konstrukcija u izvornom i ciljnom tekstu

U izvornom tekstu Konvencije na engleskom jeziku identifikovano je ukupno 228 primera pasiva koji su razvrstani prema tipu konstrukcije u odnosu na sintaksičko prisustvo ili odsustvo agensa, što se može videti iz Tabele 1:

Tabela 1: Učestalost pasivnih konstrukcija u izvornom tekstu

Pasivna konstrukcija	Broj primera	Primer iz korpusa
kratki pasiv (bez sintaksički iskazanog agensa)	119	Predicate offence shall mean any offence as a result of which proceeds <i>have been generated</i> that may become the subject ... (8)
nefinitni glagol	54	If extradition, <i>sought</i> for purposes of enforcing a sentence... (32)
nefinitni glagol + agens	33	Recalling the work <i>carried out by</i> other international and regional organizations in this field ... (6)
dugi pasiv (sa sintaksički iskazanim agensom)	22	If the authorities of the requested State Party <i>would be prohibited by</i> its domestic law ... (38)
Ukupno	228	

Kao što govore podaci iz tabele, ubedljivo najbrojniji su primeri kratkog ili prostog pasiva, koji čine nešto više od polovine ukupnog broja pasivnih konstrukcija u korpusu na engleskom. Ovaj podatak ne čudi s obzirom na to da je kratki pasiv čak šest puta frekventniji u odnosu na dugi ili složeni pasiv u engleskom jeziku (Biber et al. 2005: 167). I sam karakter ove vrste pravnih tekstova nalaže veći broj obezličenih konstrukcija, te je sasvim očekivano da primat imaju strukture u kojima vršilac radnje nije eksplicitno naveden. Na drugom mestu po učestalosti se nalaze nefinitni glagolski oblici bez iskazanog agensa, dok treće mesto zauzimaju takođe nefinitni glagoli, ali sa sintaksički iskazanim agensom. Ove strukture nastaju redukovanjem odnosno klauze, a nazivaju se još i adjektivnim participima u postnominalnoj poziciji (Bulatović 2013: 100). Izvorni tekst na engleskom pokazuje najmanje potrebe za dugim pasivom, kod kojeg je agens prisutan ne samo na semantičkom već i sintaksičkom planu.

Prvo što primećujemo iz podataka iznetih u tabelama jeste da broj pasivnih konstrukcija u ciljnom tekstu na srpskom znatno premašuje broj pasiva u izvornom tekstu na engleskom. Ovaj podatak nije očekivan s obzirom da se tradicionalno smatralo da pasiv nije karakterističan za srpski jezik, već da se češće uočava u engleskom jeziku. Savremena istraživanja pokazuju da je prisustvo pasivnih konstrukcija u srpskom jeziku uslovljeno različitim funkcionalnim stilovima, ali da njihova produktivnost sve više raste (Tanasić 2012: 95). U korpusu na srpskom jeziku, čak dve trećine ukupnog broja izolovanih primera čine konstrukcije sa refleksivnim ili *se* pasivom. Ako uzmemo u obzir da kod refleksivnih pasivnih rečenica nije dozvoljeno posebno iskazivanje agensa na sintaksičkom planu, te da se

njihovom primenom zadovoljavaju kriterijumi vezani kako za deagentizovanost tako i za konciznost u pravnom tekstu, onda nije iznenađujuća činjenica da je ovo najdominantnija pasivna konstrukcija u tekstu ove vrste.⁸ Na drugom mestu po učestalosti nalaze se participski pasivi bez eksplicitno navedenog agensa, dok treće i četvrto mesto zauzimaju nefinitni glagoli, odnosno kondenzovane sintagme nastale „elidiranjem ishodišne verbalne strukture (rečenice sa atributskom funkcijom) te njeni konstituenti koji su bili razdvojeni glagolom, sada stoje jedan do drugog” (Kovačević 1992: 11). Primećujemo, takođe, da je udeo konstrukcija sa nefinitnim glagolima u ukupnom broju primera znatno veći u izvornom tekstu (38%) u odnosu na ciljni (16%).

Tabela 2: Učestalost pasivnih konstrukcija u ciljnom tekstu

Pasivna konstrukcija	Broj primera	Primer iz korpusa
refleksivni / se pasiv	197	... da utvrdi mere i sisteme kojima <i>se</i> od javnih funkcionera <i>zahteva</i> da odgovarajćim organima daju izjave ... (4)
participski pasiv (biti + trpni pridev)	67	... uz znanje da <i>je</i> ta imovina <i>stečena</i> izvršenjem krivičnog dela ... (8)
nefinitni glagol	48	... ili neke druge vredne stvari <i>poverene</i> tom licu na osnovu njegovog položaja. (8)
nefinitni glagol + agens	3	... uključujući između ostalog, informacije <i>primljene od</i> država ugovornica ... (24)
Ukupno	315	

2.2. Prevodni ekvivalenti pasivnih konstrukcija

Ovaj rad ima za cilj da utvrdi koje se konstrukcije javljaju kao prevodni ekvivalenti pasiva u izvornom tekstu, kao i da ponudi odgovor na pitanje da li i u kojoj meri se pasivne konstrukcije iz teksta Konvencije na engleskom zadržavaju u tekstu prevoda na srpski ili pak dolazi do promena na formalnom nivou prilikom prevoda. Analizom ekscerpiranih primera pasivnih konstrukcija iz izvornog teksta i njima ekvivalentnih struktura iz ciljnog teksta dolazimo do sledećih rezultata.

⁸ Valjalo bi naglasiti da ovo nisu jedini razlozi za dominaciju refleksivnih pasivnih konstrukcija nad participskim u tekstovima ove vrste. Osim kriterijuma vezanog za glagolski vid, moramo uzeti u obzir i činjenicu da je učestalost refleksivnog pasiva usko vezana za frekventnost sadašnjeg vremena u tekstovima ovog stila jer se jedino refleksivnim pasivom može izraziti pasiv prezenta.

Izdvojena su ukupno 92 primera u kojima je pasivna konstrukcija iz engleskog teksta jednako realizovana u prevodu na srpski. Najbrojniji su primeri (53) u kojima relacija identičnosti postoji između kratke pasivne konstrukcije u engleskom i participskog pasiva u srpskom:

1) *The offence is committed on board a vessel that is flying the flag of that State Party.* (29)
Kada je krivično delo počinjeno na brodu koji plovi pod zastavom te države ugovornice.
 (13)

Konstrukcije sa nefinitnim glagolom bez sintaksički iskazanog agensa u engleskom tekstu stoje u odnosu značenjskih i formalnih korespondenata sa nefinitnim glagolskim oblicima u srpskom tekstu. Iz korpusa su izolovana 33 ovakva primera:

2) *However, offences committed outside the jurisdiction of a State Party shall constitute predicate offences ...* (20)
Međutim, krivična dela počinjena izvan nadležnosti države ugovornice predstavljaju predmetna krivična dela ... (9)

Konstrukcijama sa dugim pasivom u kojima je agens eksplicitno naveden, na formalnom planu u srpskom tekstu odgovaraju participske konstrukcije sa jasno iskazanim agansom. Takva su samo četiri primera u korpusu:

3) *... when an individual ... has to be heard as a witness or expert by the judicial authorities of another State Party ...* (37)
... neko lice ... treba da bude saslušano kao svedok ili stručnjak od strane sudskih organa druge države ugovornice ... (16)

U korpusu je pronađeno i izdvojeno ukupno 86 primera pasivnih konstrukcija iz izvornog i ciljnog teksta kod kojih ne postoji poklapanje na formalnom planu. Većinu ovih primera (čak 63) čine konstrukcije sa kratkim pasivom u engleskom koje su u tekstu na srpskom prevedene refleksivnim ili *se* pasivom:

4) *... States Parties are called upon to use as a guideline the relevant initiatives ...* (17)
... države ugovornice se pozivaju da koriste kao smernice odgovarajuće inicijative ... (7)

Primećujemo da broj primera u kojima je engleski kratki pasiv preveden refleksivnom konstrukcijom u srpskom (63) premašuje primere u kojima se kao

prevodni ekvivalent javlja participski pasiv (53). Iako se participski pasiv može smatrati formalnim korespondentom pasivu u engleskom jeziku, veliki broj refleksivnih konstrukcija u tekstovima ove vrste se može donekle objasniti činjenicom da refleksivni pasiv ima veći prioritet kada se zahteva deagentivizacija jer, za razliku od participskog, ne dozvoljava eksplicitno iskazivanje agensa. Ipak, kao što se vidi iz primera 4), refleksivnom pasivu se ne pribegava isključivo zbog deagentizovanosti, već i zbog toga što se referiše o radnji u sadašnjosti, pa bi participska konstrukcija bila neodgovarajuća jer bi upućivala na prošlost (*države ugovornice su pozivane* ...).

Delimično poklapanje je uočeno i između nefinitnog glagola, odnosno redukovane odnosne klauze i participskog pasiva u deset primera u korpusu:

5) *For the purposes of implementing this Convention, it shall not be necessary, except as otherwise **stated** herein, for the offences ...* (9)

*U cilju primene konvencije nije neophodno, osim ako u ovoj konvenciji **nije** drugačije navedeno da krivična dela ...* (3)

Izdvojeno je i osam primera iz korpusa u kojima su konstrukcije sa nefinitnim glagolom u izvornom tekstu prevedene refleksivnim pasivom u ciljom:

6) *If extradition, **sought** for the purposes of enforcing a sentence is refused ...* (32)

*Ukoliko izručenje koje **se traži** u cilju izvršenja kazne bude odbijeno ...* (14)

Kada je uz nefinitni glagol u izvornom tekstu eksplicitno naveden i agens predloškom *by* frazom, kao što je slučaj u tri primera iz korpusa, kao prevodni ekvivalent se javlja refleksivna konstrukcija (7):

7) *If **required** by fundamental principles of the domestic law of a State Party ...* (20)

*Ukoliko **se to zahteva** osnovnim načelima domaćeg zakonodavstva države ugovornice ...* (9)

Iako je poznato da refleksivni pasiv u srpskom jeziku ne dozvoljava iskazivanje agensa za to rezervisanim gramatičkim sredstvom (Tanasić 2014: 215), u primeru (7)

se na agens ukazuje indirektnim putem, isticanjem aktanta sredstva⁹ imeničkom sintagmom u instrumentalu.

U korpusu su zabeležena samo dva primera u kojima je konstrukcija sa nefinitnim glagolom i sintaksički iskazanim agensom u engleskom tekstu realizovana nefinitnom konstrukcijom u srpskom prevodu:

8) ... *for a period of time **determined** by its domestic law ...* (23)

... *na period **određen** njenim domaćim zakonodavstvom ...* (10)

9) *In the case of proceeds of any other offence **covered** by this Convention ...* (47)

... *u slučaju sredstava koja potiču od bilo kog drugog krivičnog dela **obuhvaćenog** ovom konvencijom ...* (21)

Premda se standardnim jezičkim sredstvom za iskazivanje agensa u srpskom smatra konstrukcija *od (strane) + imenička jedinica u genitivu*, u primerima (8) i (9) se za identifikaciju agensa koristi imenička sintagma u instrumentalu, tzv. instrumental agensa. Ovo je, kako tvrdi Antonić (Piper i dr. 2005: 237–238), instrumental u funkciji semantičkog subjekta, odnosno agensa ili pseudoagensa, koji se u pasivnim rečenicama pravno-administrativnog stila vrlo često sreće kao posledica potpune anonimizacije vršioca radnje. Najčešće se subjekatskim instrumentalom u pravnim tekstovima iskazuju različita pravna akta kojima efektivni vršilac radnje manipuliše kada izvodi određenu radnju (Bjelaković i Marković 2010: 312). Ovakav vid upućivanja na agens nastaje metonimijskim preslikavanjem značenja ‘instrument: korisnik tog instrumenta’. Ovi primeri iz korpusa svedoče ujedno o tome da se na agens u srpskom jeziku može ukazati i nekim drugim, manje konvencionalnim, konstrukcijama (Alanović 2004; Subotić, Bjelaković 2005).

S druge strane, iz korpusa je izdvojeno čak 50 primera u kojima se kao prevodni ekvivalenti pasiva iz engleskog teksta javljaju aktivne konstrukcije i druge gramatičke strukture. Najčešće su glagolom u aktivu prevedene konstrukcije sa nefinitnim glagolom i sintaksički iskazanim agensom. Zabeleženo je 27 ovakvih primera:

10) *Requests for mutual legal assistance and any communication related thereto shall be transmitted to the central authorities **designated** by the States Parties.* (30)

⁹ Tanasić (2014: 229) ukazuje na pravilo da „postoje neki aktanti čije iskazivanje na sintaksičkom planu govori da na semantičkom planu moraju postojati neki aktanti, makar i ne bili predstavljeni na sintaksičkom planu.”

*Zahtevi za međusobnu pravnu pomoć ili bilo kakvo obaveštenje u vezi s tim dostavljaju se centralnim organima koje **odrede** države ugovornice. (13)*

11) ... *or could result in a request **formulated** by the latter State Party pursuant to this Convention. (34)*

*... ili dovesti do zahteva koji **bi** potonja država ugovornica **mogla formulisati** na osnovu ove konvencije. (15)*

Iz prethodnog primera vidimo da se kao još jedan, znatno ređi, prevodni ekvivalent konstrukcije sa nefinitnim glagolom i agensom pojavljuje i modalni glagol praćen glagolom u infinitivu.

Glagoli aktivne dijateze javljaju se takode kao prevodni ekvivalenti dugih pasiva, i to u 17 primera u korpusu:

12) *The offence **is committed** by a national of that State Party or a stateless person who has his or her habitual residence in its territory. (29)*

*Kada **je** krivično delo **počinio** državljanin te države ugovornice ili lice bez državljanstva koje ima stalno boravište na njenoj teritoriji. (13)*

Upotreba pasiva u izvornom tekstu u primeru (12) neophodna je jer je vršilac radnje iskazan dugačkom, složenom konstrukcijom koja bi otežavala čitanje i razumevanje teksta ako bi zauzimala inicijalnu poziciju subjekta. Pasiv u engleskom jeziku omogućava da se dugački deo rečenice kojim je iskazan subjekat izmesti iza glagola na poziciju objekta. Budući da u srpskom jeziku redosled reči i rečeničnih članova nije tako striktan kao u engleskom, prevodni ekvivalent je izražen aktivnom formom jer je ona logičniji izbor kada postoji potreba da se vršilac radnje sintaksički iskaže.

Zabeležena su samo dva primera u korpusu u kojima je aktivna forma u ciljnom tekstu poslužila kao prevodni ekvivalent za kratke pasivne konstrukcije:

13) *“Predicate offence” shall mean any offence as a result of which proceeds **have been generated** that may become the subject of an offence as defined in article 23 of this Convention. (8)*

*„Predmetno krivično delo” označava svako krivično delo čije izvršenje **stvara** sredstva koja mogu postati predmet krivičnog dela definisanog u članu 23 ove konvencije. (3)*

Iako nisu brojni, posebno su interesantni primeri u kojima pasivne konstrukcije iz izvornog teksta imaju deverbativne imenice za ekvivalente u prevodu na srpski. U korpusu su zabeležena samo tri takva primera:

14) ... to prohibit the following acts **carried out** for the purpose of committing any of the offences established in accordance with this Convention. (15)

... da zabrani **vršenja** sledećih dela u cilju izvršenja nekih od krivičnih dela predviđenih ovom konvencijom. (6)

Pored pasiva, tekstovi pisani administrativno-pravnim stilom odlikuju se čestim prisustvom još jednog jezičkog sredstva kojim se postiže deagentivizacija radnje, a to je nominalizacija. U primeru (14) možemo videti da je deverbativna imenica *vršenja* podudarna sa nefinitnim glagolom iz izvornog teksta na semantičkom planu, dok se na sintaksičkom planu podudarnost ne odražava. Radi lakše preglednosti, ponudićemo tabelarni prikaz ekscerpiranih pasivnih konstrukcija iz izvornog teksta i srpskih prevodnih ekvivalenata sa njihovim broječanim udelom u ukupnom broju primera.

Tabela 3: Usporedni pregled učestalosti pasivnih konstrukcija iz izvornog teksta i njihovih prevodnih ekvivalenata

prevodni ekvivalenti	refleksivni / se pasiv	participijski pasiv	nefinitni glagol	nefinitni glagol + agens	aktiv	modalni glagol + Vinf	deverbativna imenica
pasivne konstrukcije u izvornom tekstu							
kratki pasiv (– agens)	63	53	0	0	2	1	0
nefinitni glagol (– agens)	8	10	33	0	0	0	3
nefinitni glagol (+ agens)	3	0	0	2	27	1	0
dugi pasiv (+ agens)	0	4	0	0	17	1	0
Ukupno 228	74	67	33	2	46	3	3

Dakle, na osnovu podataka iznetih u tabeli možemo zaključiti da pasivne konstrukcije iz izvornog teksta u najvećem broju primera imaju refleksivni ili *se* pasiv za ekvivalent pri prevođenju na srpski kao ciljani jezik (74 primera). Budući da refleksivna konstrukcija u srpskom jeziku ne dozvoljava da se agens iskaže za to rezervisanim sintaksičkim sredstvom, sasvim je logično što je ova konstrukcija čak 63 puta poslužila kao prevodni ekvivalent za kratki pasiv i osam puta za kondenzovanu

klauzu iskazanu nefinitnim glagolom bez agensa. U korpusu su zabeležena samo tri primera u kojima se refleksivni pasiv javlja kao prevodni ekvivalent za konstrukciju sa nefinitnim glagolom kod koje je agens eksplicitno naveden. U ovim primerima se na vršiocu radnje ukazuje indirektnim putem, i to imenicom u instrumentalu, koja se javlja kao rezultat metonimijskog transponovanja značenja.

Drugu po veličini grupu prevodnih ekvivalenata čine konstrukcije sa participskim pasivom. Od 67 zabeleženih primera, čak 53 služe kao ekvivalenti engleskim kratkim pasivima, dok je u deset primera participski pasiv poslužio kao prevodni ekvivalent za konstrukcije sa nefinitnim glagolskim oblikom bez sintaksički iskazanog agensa. Izdvojena su samo četiri primera iz korpusa u kojima je za prevođenje dugog ili složenog pasiva korišćen participski pasiv.

Najjasnija je slika sa primerima koji sadrže nefinitne glagole. Njihova funkcija u pravnom tekstu na engleskom, ali i na srpskom, jeste da kondenzuju dugačke sintagme i klauze i da na taj način utiču na neophodnu konciznost i lakše razumevanje tekstova administrativno-pravnog stila. Svih 35 primera konstrukcija sa nefinitnim glagolom, tačnije glagolskim pridevom trpnim, iz ciljnog teksta poslužilo je kao prevodni ekvivalent za odgovarajuće nefinitne glagolske oblike sa iskazanim agensom ili bez agensa.

Primećujemo da se kao prevodni ekvivalent za duge pasive i nefinitne glagole sa eksplicitno navedenim vršiocem radnje u nemalom broju primera javlja aktiv. Iako je po formi najbliži srpskom participskom pasivu, engleski pasiv sa agentivnom konstrukcijom najčešće se prevodi aktivnom formom u tekstovima ove vrste (44 primera). Kada komunikativni cilj u izvornom tekstu zahteva uvođenje agensa u rečenicu, bilo putem dugog pasiva ili pak nefinitnih glagolskih oblika, aktivna rečenica se čini kao najadekvatnije prevodilačko rešenje, prvenstveno jer se njome postiže tražena prirodnost prevoda u ciljnog jeziku (Bacić 2017: 171). Prirodnost prevoda u ovom slučaju počiva na činjenici da srpski jezik pripada jezicima aktivnog ustrojstva, kako tvrde Piper i dr. (2005: 623), što podrazumeva da se na planu linearizacije teži tome da imenski izraz sa značenjem agensa prethodi imenskom izrazu sa značenjem pacijensa.

Ostale grupe prevodnih ekvivalenata, kao što su modalni glagoli praćeni infinitivom i deverbativne imenice, javljaju se znatno ređe u korpusu. Prevod modalnim glagolom praćenim infinitivom zastupljen je samo tri puta u korpusu i to po jednom za tri različite pasivne konstrukcije iz izvornog teksta. Nažalost, zbog malog broja jednako raspoređenih primera ovde ne možemo izvoditi zaključke o sistematičnosti ovog prevodnog ekvivalenta. S druge strane, iako je uočena samo tri

puta u korpusu, deverbativna imenica pokazuje određenu sistematičnost jer se javlja isključivo kao prevodni ekvivalent redukovane relativne klauze iskazane nefinitnim glagolom bez agentivne konstrukcije.

3. Završna razmatranja

Identifikovano je ukupno sedam prevodnih ekvivalenata za pasivne konstrukcije iz izvornog teksta. Polazna pretpostavka u radu je bila da će zbog same prirode pravnih tekstova, koji teže bezličnosti, najučestalije biti pasivne konstrukcije bez sintaksički iskazanog vršioča radnje. Rezultati analize potvrđuju početnu pretpostavku, te se u izvornom tekstu po brojnosti ubedljivo izdvajaju kratke konstrukcije *be* pasiva, koje su u najvećem broju slučajeva na srpski prevedene reflektivnim pasivom. Iako bi formu engleskog kratkog *be* pasiva prilikom prevođenja pre zadovoljio srpski participski pasiv, reflektivna konstrukcija se pokazala kao češće i bolje prevodilačko rešenje jer u njoj nije dozvoljeno eksplicitno navođenje agentivne konstrukcije. Interesantno je primetiti da konstrukcija sa participskim pasivom u srpskom nije najbrojniji prevodni ekvivalent ni kratkog ni dugog *be* pasiva u engleskom tekstu. Dok s jedne strane kratki pasiv daje prednost reflektivnim konstrukcijama, dugi pasiv preferira aktivnu formu za ekvivalent prilikom prevođenja.

Na osnovu rezultata analize možemo zaključiti da na sistematičnost u izboru odgovarajućeg prevodnog ekvivalenta utiče prvenstveno tip pasivne konstrukcije u izvornom tekstu, odnosno prisustvo ili odsustvo agensa. Zapažamo da se kratki *be* pasiv i konstrukcije sa nefinitnim glagolom koje ne sadrže sintaksički iskazan agens prevode odgovarajućim konstrukcijama koje ili ne dozvoljavaju ili ne navode agentivne konstrukcije. S druge strane, dugi *be* pasiv i nefinitni glagoli koji zahtevaju sintaksičko prisustvo agensa prevode se aktivnom formom. Aktiv je prirodnije prevodilačko rešenje za konstrukcije sa agensom u ciljnom tekstu jer srpski, za razliku od engleskog, dozvoljava preraspodelu rečeničnih članova u cilju lakše razumljivosti ili postizanja bolje kohezije teksta, a da se pritom ne menja dijateza.

Dvosmernom analizom izvornog i ciljnog teksta otkriven je veliki broj reflektivnih pasivnih konstrukcija na mestima na kojima ne postoji pasiv u izvornom tekstu. O ovome svedoči i velika razlika između ukupnog broja reflektivnih pasiva u ciljnom tekstu i broja primera u kojima oni čine prevodne ekvivalente za konstrukcije iz izvornog teksta. Uočili smo da se na mestu reflektivnih pasiva u izvornom tekstu najčešće nalaze nefinitni glagolski oblici ali i aktivna rečenična forma. Znajući da u pravnim tekstovima dominira sadašnje vreme, ovaliki broj reflexivnih konstrukcija u

ciljnom tekstu se delimično može opravdati činjenicom da se jedino reflektivni ili se pasiv može koristiti za iskazivanje referencijalnih sadašnjih radnji, odnosno pasiva prezenta.

L I T E R A T U R A

- Alanović, Milivoj (2004). Prilog tipologiji agensa. *Prilozi proučavanju jezika*. 35: 193–204.
- Bacić, Milica (2017). Tipovi centralnih pasiva u engleskom i njihovi prevodni ekvivalenti u srpskom jeziku – studija slučaja. *Nasleđe*. 38: 163–178.
- Biber, Douglas et al. (2005). *Longman Student Grammar of Spoken and Written English*. Harlow, Essex: Pearson Education Limited.
- Bjelaković, Isidora (2005). Pregled pristupa u izučavanju pasivnih konstrukcija (strana literatura). *Prilozi proučavanju jezika*. 36: 103–117.
- Bjelaković, Isidora (2008). *Participski pasiv u književnom jeziku kod Srba u XIX veku*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Bjelaković, Isidora i Maja Marković (2010). Participski i reflektivni pasiv u srpskom i hrvatskom jeziku (publicistički i administrativni stil). U: *Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen* (ur. B. Tošović). Wien, Austria: Lit Verlag. 295–320.
- Bulatović, Vesna (2013). Legal Language: The Passive Voice Myth. *ESP Today*. vol.1: 93–112.
- Huddleston, Rodney & Geoffrey K. Pullum (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Klikovac, Duška (2008). *Jezik i moć*. Beograd: XX vek.
- Kovačević, Miloš (1992). *Kroz sintagme i rečenice*. Sarajevo: Svjetlost.
- Milošević, Ksenija (1972). Neki aspekti semantičkog odnosa konstrukcija pasivne (sa trpnim pridjevom) i reflektivne u savremenom srpskohrvatskom jeziku. *Književni jezik*. I/ 3–4: 63–86.
- Manojlović, Nina (2015). Pasivne konstrukcije u zakonodavno-pravnom funkcionalnom stilu. *Srpski jezik*. XX: 619–637.
- Mrazović, Pavica i Zora Vukadinović (2009). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića – Dobra vest.
- Palmer, Frank Robert (1988). *The English Verb*. London – New York: Routledge.
- Piper, Predrag et al. (2005). *Sintaksa savremenoga srpskog jezika: prosta rečenica*. U redakciji akademika Milke Ivić. Beograd – Novi Sad: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga – Matica srpska.
- Piper, Predrag i Ivan Klajn (2013). *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
- Quirk, Randolph et al. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London – New York: Longman.
- Savova, Dimka (2012). Pasiv i njegova povezanost s tekstom u svetlu deagentivnosti. U: *Srpski jezik, književnost, umetnost: zbornik radova sa VI međunarodnog naučnog skupa* (ur. M. Kovačević). Knjiga 1. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet. 103–113.
- Stanojčić, Živojin i Ljubomir Popović (2002). *Gramatika srpskog jezika*. Udžbenik za I, II, III i IV razred srednje škole. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

- Subotić, Ljiljana i Isidora Bjelaković (2005). Iskazivanje i tipologija agensa u pasivnim konstrukcijama (u jeziku pisaca predvukovske epohe uz poređenje sa standardnim jezikom). *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*. 34/1: 55–71.
- Tanasić, Sreto (2012). Pasivne rečenice u prozi Ive Andrića. U: *Srpski jezik, književnost, umetnost: zbornik radova sa VI međunarodnog naučnog skupa* (ur. M. Kovačević). Knjiga 1. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet. 93–101.
- Tanasić, Sreto (2014). *Sintaksa pasiva u savremenom srpskom jeziku*. Beograd: Beogradska knjiga.
- Tošović, Branko (2002). *Funktionalni stilovi (Funktionale Stile)*. Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität.

Aleksandra Erić Bukarica

PASSIVE CONSTRUCTIONS IN ENGLISH LEGAL TEXTS AND THEIR TRANSLATION EQUIVALENTS IN SERBIAN

S u m m a r y

The predominance of passive constructions over active verb forms in legal texts is largely reflected in the need to keep the agent unidentified by placing emphasis on the action or the receiver of the action. In this way, we can conceal all the information about the doer of the action that would otherwise need to be present in an active sentence. The purpose of this paper is to determine whether passive constructions from the legal text in English, as the source text, are realized in the same manner in the Serbian translation, as the target text. By using a relatively small corpus made up of a legal text in English and its official Serbian translation, we will examine the frequency of passive constructions in the source text and identify grammatical structures that serve as translation equivalents for English passive constructions within the specific style of official documents. We will also determine the manner in which the source text in English influences the choice of structures in the target text in Serbian, and examine whether these translation equivalents reveal some degree of systematicity.

Key words: passive voice, style of official documents, translation equivalents, English, Serbian.

Aleksandra Erić Bukarica
Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić
Novi Sad
Srbija
Imejl: *aleksandra.eric@yahoo.com*